

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

Proměny identity banátských Čechů v České republice

Bakalářská práce

Autor: Barbora Trundová

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Šotola, Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškeré prameny,
literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 31. března 2015

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především všem participantům svého výzkumu za projevenou důvěru a spolupráci a panu Mgr. Jaroslavu Šotolovi, Ph.D. za vedení mé práce, za jeho trpělivost a podporu. Děkuji také svým blízkým, kteří mi byli oporou, zvláště pak své sestře Jorice, Františkovi a Terezce.

ANOTACE

Práce se zaměřuje na téma identity banátských Čechů, kteří žijí v České republice, a zkoumá proměnu této identity v procesu transmigrace. Na základě kvalitativního výzkumu realizovaného prostřednictvím narativních rozhovorů s participanty se snaží odhalit podobu a význam češství banátských Čechů a jejich vztahu k České republice coby místu, odkud kdysi přišli jejich předkové a v novém kontextu také místu, kde se odehrává jejich každodenní život. Práce vychází z představy, že lidská identita není definitivní, a v kontextu transmigrace dochází v souvislosti s novými zkušenostmi k její proměně. Vedle sledování a popisu změn a důsledků, které přinášejí, se zaměřujeme také na kontinuitu s minulým životem, která se rovněž ukazuje být významným rysem životního způsobu banátských Čechů v České republice.

KLÍČOVÁ SLOVA: Banát, Češi, domov, identita, etnická identita, transmigrace

ANOTATION

This Bachelor's thesis deals with the topic of identity of the Romanian Banat Czechs living in the Czech Republic, studying the change of their cultural identity in the process of transmigration. Based on the qualitative research realised via narrative conversations with the participants the thesis aims at revealing the shape and meaning of the Czech national consciousness of Banat Czechs as well as their relation to the Czech Republic as a place of origin of all of their ancestors and in the new context also as a place where they live their everyday life. The thesis is laboured under the assumption that a human identity is not definitive and that in the context of transmigration and while acquiring new experiences it might change. Besides observation and description of changes and impacts it involves, the thesis also focuses on the continuity with their past life, which also proves to be a significant factor of lifestyle of the Banat Czechs in the Czech Republic.

KEY WORDS: Banat, Czech, home, identity, ethnic identity, transmigration

Obsah

ÚVOD	7
Teoretická část	9
1. IDENTITA	9
1.1. PŘÍSTUPY K IDENTITĚ A JEJÍ DEFINICE	9
1.2. „OSOBNÍ“ KULTURNÍ IDENTITA?	13
1.3. IDENTITA BANÁTSKÝCH ČECHŮ	14
1.4. ZÁVĚR Z KAPITOLY	16
2. IDENTITA V (TRANS)MIGRACI	18
2.1. TRANSNACIONÁLNÍ MIGRACE	18
2.2. TRANSNACIONALISMUS A BANÁTŠTÍ ČEŠI	19
2.3. EMIGRACE DOMŮ? (RE)EMIGRACE	21
2.4. ZÁVĚR Z KAPITOLY	22
3. ČESKÉ VESNICE V RUMUNSKU	23
3.1. ČESKÉ VESNICE V RUMUNSKU A ČESKÁ REPUBLIKA	24
Praktická část	26
4. CÍLE VÝZKUMU	26
5. VÝZKUMNÝ VZOREK	27
5.1. VÝBĚR VYPRAVĚČŮ	27
5.2. CHARAKTERISTIKA SOUBORU VYPRAVĚČŮ	28
5.3. CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH VYPRAVĚČŮ	28
6. METODY VÝZKUMU	30
6.1. METODY SBĚRU DAT	31
6.2. METODY ANALÝZY DAT	32
7. ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMU	34
8. VÝSLEDKY VÝZKUMU	35
8.1. ČECHY KRÁSNÉ, ČECHY MÉ	35
8.1.1. Čeština, jazyk mateřský	37
8.1.2. Ochrana kulturního dědictví	38
8.1.3. Dílčí závěry	40

8.2.	VĚC PERSPEKTIVY- BYLY TO ILUZE	40
8.2.1.	Dílčí závěry	41
8.3.	MY A ONI	42
8.3.1.	Divná čeština	42
8.3.2.	Já Pém, já Rumun, já Čech	43
8.3.3.	Zvláštní poslání.....	45
8.3.4.	Dílčí závěry	45
8.4.	NOVÝ DOMOV	46
8.4.1.	Budování domova	47
8.4.2.	Nová kontinuita.....	48
8.4.3.	Dílčí závěry	49
8.5.	IDENTITA BANÁTSKÝCH ČECHŮ V ČESKÉ REPUBLICE	49
	ZÁVĚR.....	51
	POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA.....	52
	Rozhovory uskutečněné pro účely této práce.....	52
	Bibliografie	53
	Elektronické zdroje	56

ÚVOD

*„Země Česká bude příští válkou rozdrobena a pohlčena.
Potom my, osídlenci z Banátu, se vrátíme, zemi znovu zřídíme
a zaplníme ji novým a lepším národem.“
(...)*

Kořeny českého osídlení v Rumunsku sahají až k počátkům 19. století. Tehdy se do zalesněné oblasti jižního Banátu přistěhovaly první české rodiny, vedené příslibem práce a lepší budoucnosti, a začaly zde zakládat osady. Po uplynutí téměř dvou sta let se místní stále sebeidentifikují jako Češi. *Bytí Čechem* je významnou součástí místní kolektivní identity, kterou se obyvatelé českých vesnic zároveň vydělují od ostatního rumunského obyvatelstva. Čím je ale češství v banátském kontextu? Jak upozorňuje antropolog Lukáš Hanus, který se dlouhodobě věnuje studiu transnacionalizace českých krajanů v rumunském Banátu, zdejší kultura není pouhým reziduem původní kultury, kterou si s sebou přivezli první kolonisté. *„Jedná se v plném smyslu slova o autonomní, endemickou formu české-krajaňské diasporické kultury. Tedy kulturní formy, jež se v průběhu desítek let v často velmi složitých a nepříznivých podmínkách formovala v minimální, ale přece existující kulturní difúzi s okolním rumunským, cikánským a dalším obyvatelstvem.“*¹ Při tázání se po identitě Čechů z Banátu se od toho odvíjejí dva pro tuto práci základní předpoklady: 1. Banátský Čech vztahuje svůj původ k České republice, odkud přišli jeho předci, 2. Jeho kulturní identita je však formována ve zcela specifických podmínkách prostoru konkrétních vesnic v Rumunsku. Klíčová otázka pak zní: **Co se s „banátským“ češtvím děje po „návratu“ do vlasti předků, do České republiky?** Vede migrace do České republiky k jeho proměně, a mění se v tom případě také identita migranta?

¹ HANUS, Lukáš. *Přechod české krajaňské komunity z obce Gerník (Rumunsko) do transnacionálního momentu*. In: *Balkán a migrace. Na křižovatce antropologických perspektiv*. Praha: AntropoWeb, o. s., 2011. s. 86.

Identita banátských Čechů v procesu migrace do České republiky je v této práci pojednávána v souvislosti s konceptem transnacionalismu. Imigrant i po svém příchodu do nové země udržuje vazby a kontakt se zemí svého původu, a jeho život se tedy neredukuje do politicky či kulturně ohraničeného prostoru nové země. Jinými slovy, roli nehraje výhradně to, na území jaké země se člověk aktuálně fyzicky nachází, ale také jeho trvalé vazby ke vzdálenému domovu či místům, k nimž vztahuje svou identitu.

V první části práce se zaměřujeme na téma identity. Naším záměrem je zde představit základní koncepty identity a jejího utváření a na základě toho vymezit přístup k nahlížení identity banátských Čechů v této práci. V další kapitole si klademe za cíl formulovat hlavní rysy konceptů transnacionální migrace a následně je opět uvést do kontextu našeho tématu, kterým je identita banátských Čechů v České republice a její proměna v souvislosti s odchodem krajanů z Banátu do České republiky. V poslední části teoretické pasáže se podrobněji zabýváme popisem českých vesnic v Rumunsku, přičemž se zaměřujeme na vztah těchto vesnic a České republiky. V praktickém oddílu práce pak přecházíme k podrobnějšímu popisu cílů výzkumu, výzkumného vzorku, zvolených metod výzkumu i jeho etických aspektů, abychom se mohli nakonec věnovat prezentaci výsledků výzkumu.

Teoretická část

1. IDENTITA

Identita je jedním z nejvýznamnějších témat nejen na poli kulturní a sociální antropologie, ale také v oblasti ostatních společenských věd. Přesto, anebo snad právě proto, se jedná o problematický termín, kolem něhož se dnes vedou živé diskuze. Potíže nastávají již při hledání odpovědi na zdánlivě jednoduchou otázku: „Co je to identita?“. Hovořit o identitě člověka v jednotném čísle je v podstatě zavádějící, a to z toho důvodu, že každý z nás má identit hned několik. Tak můžu být, respektive identifikovat se zároveň jako žena, Evropanka, studentka, žena s tmavými vlasy, Češka, obyvatelka olomoucké čtvrti Hejčín, studentka Univerzity Palackého v Olomouci či ještě úžeji jako studentka kulturní antropologie na Katedře sociologie, andragogiky a kulturní antropologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci atd. Člověk má takřka nevyčerpatelné množství identit, které jsou navíc proměnlivé a existují ve vztahu ke společnosti, v níž jedinec žije. V následující kapitole se pokusím uchopit rozsáhlé téma identity ve vztahu k předmětu své práce. Vedle obecného představení možností pojmání identity se tedy zaměřím na problematiku kulturní a etnické identity a identity Čechů z rumunského Banátu.

1.1. PŘÍSTUPY K IDENTITĚ A JEJÍ DEFINICE

Původní význam slova *identita* je *stejnost* (*sameness*), která je v psychologii vykládána jako *totožnost se sebou* (*selfsameness*).² V nejobecnější rovině bývá identita chápána jako „to, kým člověk je.“ Cítíme však, že takové vymezení nestačí. Antropolog Csaba Szaló dodává, že *identita nepředstavuje jen to, čím člověk je, ale zároveň to, čím není*.³ A podobně se vyjadřuje také Thomas Eriksen:

² SÖKEFELD, Martin. *Debating Self, Identity and Culture*. 1999. s. 417

³ SZALÓ, Csaba. *Sociologie formování sociálních identit*. In: *Mozaika v re-konstrukci. Formování sociálních identit v současné střední Evropě*. Brno, Masarykova univerzita v Brně, 2003. s. 15.

„Identita v antropologickém diskurzu znamená *být* (se sebou) *totožný*, stejně jako *být odlišný*.“⁴

Podobné definice identity se nám mohou jevit jako blízké, problémem však je, že spíše pouze opisují význam, který již termínu intuitivně přisuzujeme. Pokud chceme porozumět jednotlivým konceptům identity, musí nás zajímat také to, jak je podle nich identita konstituována, kde se objevuje, jak vzniká. Mnohdy se v souvislosti s identitou setkáváme s výrazy jako *získat*, *ztratit*, *narušit* apod. Tato spojení, jenž patří do běžné slovní zásoby, evokují mylnou představu identity coby svébytné entity existující vně člověka, který jí může za určitých podmínek nabýt nebo naopak pozbýt. Ve skutečnosti je potřeba mít na paměti, že se jedná o silně abstraktní termín, který nabývá významu až v kontextu určité kultury, a především v kontextu konkrétní teorie. Tuto problematiku ve své definici identity reflektuje také psycholožka Viera Bačová:

„Identita je teoretický pojem, kterým označujeme mnoho pozorovaných jevů, které chceme vysvětlit. Pojem je důležitý pro teoretické vysvětlení, je přiměřený a užitečný v rámci těchto vysvětlení. Pokud bychom ho však považovali za hotovou „věc“, pojem bychom reifikovali (proměnili na věc) a esenciovali (proměnili bychom označení projevů osoby za podstatu).“⁵

Původně byla podle Martina Sökefelda identita chápána jako *„soubor základních osobnostních rysů člověka, získaných především v průběhu dětství, které, jakmile jsou jednou přijaty, zůstávají více méně neměnné.“⁶* Dnes je oproti tomu ve společenských vědách, v čele s antropologií a sociologií, neopomínána její proměnlivost. Převládá způsob výkladu, který nahlíží identitu jako výsledek vztahu mezi

⁴ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2012. s. 105.

⁵ BAČOVÁ, Viera. *Identita v sociální psychologii*. In: *Sociální psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 111.

⁶ „...disposition of basic personality features acquired mostly during childhood and, once integrated, more or less fixed.“ SÖKEFELD, Martin. *Debating Self, Identity and Culture*. 1999. s. 417.

jedincem a jeho kulturním či sociálním prostředím.⁷ Jak píše Szaló, „*identita osoby není objevována, ale konstituována dynamickým procesem produkce vědění.*“⁸ Tato tendence, která je rozeznatelná i v naší práci, souvisí s vlivem sociálního konstruktivismu a je nejvýraznější právě v konstruktivistickém diskurzu. Jeho významní představitelé Peter L. Berger a Thomas Luckmann, autoři díla *Sociální konstrukce reality*, označují vztah mezi identitou a společností za *dialektický*: „*Identita se utváří během sociálních procesů. Jakmile je vytvořena, je udržována, obměňována, dokonce i přebudována sociálními vztahy.*“⁹

Na základě toho, zdali určitá definice identity vychází z jejího původního významu, a pohlíží na ni jako na *stejnost*, nebo tento její význam odmítá a interpretuje identitu jako sociální konstrukt, rozlišují antropologové Rogers Brubaker a Frederick Cooper mezi *esencialistickým* a *konstruktivistickým* pojetím identity. Podle jejich názoru není ani jeden z těchto konceptů vyhovující. Esencialistické teorie označují za příliš *silné* (*strong conceptions*) a obsahují podle nich následující předpoklady:

1. *Identita je něco, co všichni lidé mají, měli by mít nebo hledají.*
2. *Identita je něco, co mají nebo by měly mít všechny skupiny (přinejmenším skupiny etnické, rasové, národní atd.)*
3. *Identita je něco, co lidé (a skupiny) mohou mít, aniž by si toho byli vědomi. Identita tak může být objevena a můžeme se ohledně ní mýlit.*
4. *Silné vědomí kolektivní identity s sebou nese silnou homogenitu v rámci skupiny, striktní rozlišování „nečlenů“ a jasné hranice mezi vnitřkem (my) a vnějškem skupiny (oni).¹⁰*

⁷ Viz např. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. s. 60.

⁸ SZALÓ, Csaba. *Sociologie formování sociálních identit*. In: *Mozaika v re-konstrukci. Formování sociálních identit v současné střední Evropě*. Brno, Masarykova univerzita v Brně, 2003. s. 18.

⁹ BERGER, Peter L. LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. s. 70.

¹⁰ BRUBAKER, Rogers. COOPER, Frederick. *Beyond Identity*. s. 10.

Tato východiska, která navazují na každodenní užívání pojmu *identita*, se podle Brubakera a Coopera stávají problematickými, chceme-li na nich vystavět vědeckou analýzu. Navíc vedou právě k *reifikaci* pojmu *identita*¹¹, před kterou varuje Bačová. Konstruktivistické teorie se tomuto nebezpečí vyhýbají tím, že původní význam identity, jak je užíván v každodenním smyslu, vědomě odmítají a kladou důraz na abstraktnost termínu. Podle Brubakera s Cooperem je však diskutabilní, jestli je v takovém případě pojem *identita* vůbec na místě a pro účely analýzy navrhuji raději používání například termínu *identifikace (identification)*, který na rozdíl od *identity* odkazuje spíše na proces jejího vytváření, a nemusí mít nutně za následek *stejnost* a striktní ohraničování jednotlivých skupin.¹² Oproti esencialistickým teoriím označují tito autoři konstruktivistické koncepty jako *slabé (weak conceptions)*.

Další možné kritérium dělení teorií identity stanovuje Bačová, která rozlišuje, zdali se tyto teorie zaměřují na *osobní* identitu jedince (sebedefinování) či na identitu *sociální*.¹³ Sama přitom přichází s otázkou, je-li nutné tyto dvě vzájemně silně propojené složky identity oddělovat:

„Osobní identita je propojená se sociálním světem a sociálními kategoriemi, protože odtud k osobě uznání přichází. V pojmu identita se spojuje příslušnost (příslušnosti) k sociální kategorii a základy sebehodnocení a sebeúcty osoby. Pojem identita tak spojuje dva důležité aspekty sociální a psychologické reality.“¹⁴

Kulturní a sociální antropologie se ze své povahy tradičně zaměřuje na identitu kolektivní a zabývá se primárně otázkou *sdíleného*. Přesto se sama přiklání k názoru Bačové. Osobní a sociální identita jsou natolik propojené, že není možné zabývat se jednou z nich, aniž bychom vzali v potaz také druhou. Rozdělování teorií identity nám

¹¹ Viz výše.

¹² BRUBAKER, Rogers. COOPER, Frederick. *Beyond Identity*. s. 14.

¹³ BAČOVÁ, Věra. *Identita v sociální psychologii*. In: *Sociální psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 111.

¹⁴ Tamtéž, s. 113.

pak má především pomoci orientovat se v jednotlivých přístupech, ve skutečnosti se však jednotlivé teorie nemusí vyskytovat pouze v jednoznačných hranicích výše představených pozic, a je dobré mít to na paměti. Primárně bychom se měli snažit vycházet ze *skutečnosti*, nikoli z teoretických konceptů.

1.2. „OSOBNÍ“ KULTURNÍ IDENTITA?

Dosud jsme se zabývali rozličnými přístupy k vymezování identity a osvětlili jsme si proměnu od dominujícího *esencialistického* nahlížení identity k identitě jako teoretickému konstruktu. Podobný vývoj se však netýká pouze otázky *identity*. Souvisí s širší tendencí ve společenských vědách, kterou Szabó označuje jako *de-substancializaci objektu zkoumání*.¹⁵ Tato tendence je výrazná také ve způsobech koncipování pojmů *etnikum* a *kultura*. Jakkoliv tedy platí, že přívlastky *etnická* či *kulturní identita* pojem *identity* zpřesňují, *eticita* a *kultura* jsou rovněž pojmy vysoce abstraktní. Jak píše Szaló:

„Nejsou to již skupiny, ale sdílené významy a vztahy, které jsou z hlediska nové perspektivy považovány za relevantní objekty zkoumání. Jinak řečeno, namísto etnické skupiny se obrací pozornost na etnicitu jako na jednu z kulturně sdílených a mocensky reprodukováných identit.“¹⁶

Eriksen říká, že výraz „*etnická skupina*“ postupně získal význam podobný smyslu slova „*lid*“.¹⁷ Základní otázkou zůstává problém jeho ohraničení. Tak například: „*Konstituuje nepřistěhovalecká populace Velké Británie jediný lid, nebo zahrnuje různá společenství?*“¹⁸ Odpovědi se mohou lišit podle toho, jaká kritéria pro definování etnické skupiny si zvolíme. Je určující jazyk, společná historie, náboženství nebo spíše území? Záleží na všem nebo naopak na něčem úplně jiném? Podle Eleónory Hamar

¹⁵ SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.s. 54

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2012. s. 35.

¹⁸ Tamtéž.

a Csaby Szaló je v našich společnostech „etnokulturní identita obvykle rozpoznávána ve vztahu k jazyku užívanému danou osobou, k „tělesnému image“ a/nebo k symbolickým reprezentacím původu.“¹⁹ Eriksen upozorňuje, že při výběru kritérií dochází vždy k selekci „pouze některých kulturních prvků, které jsou v procesech vymezování hranic definovány jako klíčové“²⁰. Podle antropoložky Hany Horákové, která patří mezi kritiky „esencialistického“ nahlížení kultury, je pak příslušnost ke skupině situační a relační: *identity nejsou „bud“ anebo“*.²¹ Mezi různíci se názory na určování etnicity nicméně panuje shoda v tom, že etnické (i jiné) skupiny jsou vždy definovány v kontrastu ke skupinám jiným, tedy na základě odlišnosti.²² Podle toho si můžeme dovolit předpokládat, že v kontextu migrace se etnická identita stává zvláště naléhavou.

1.3. IDENTITA BANÁTSKÝCH ČECHŮ

Michael Moerman se podle Eriksena ve své studii etnických vztahů v Thajsku ptá: „Kdo jsou to Lueové?“²³ Naše otázka zní: „Kdo jsou banátští Češi?“ Při snaze o její zodpovězení budeme čerpat z východisek, které jsme formulovali v předchozích kapitolách této práce, a to především z konstruktivistického konceptu identity. Pozornost zaměřujeme na emické hledisko participantů výzkumu.

Nejprve je potřeba objasnit, že *bydlet v České republice* není totéž jako *být Čechem* ve smyslu *identifikovat se jako Čech*. Určující je teprve to, zda se jedinec *vnímá jako Čech*, zda se *cítí být Čechem* a zda se takto *vztahuje k České republice*. Češství je pak pouze označením pro tento stav. Naopak není automatickým důsledkem narození na území České republiky ani není podmíněno tím, že člověk nejraději obědvá vepřo knedlo zelo, samozřejmě nadsazeně řečeno. Zároveň se nesnažíme tvrdit,

¹⁹ HAMAR, Eleónora. SZALÓ, Csaba. *Vytváření etnokulturních minoritních identit a jejich sociální inkluze*. In s. 73.

²⁰ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2012. s. 192.

²¹ HORÁKOVÁ, Hana. *Kultura jako všelék? Kritika soudobých přístupů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. s. 205.

²² Viz Eriksen, Thomas Hylland. *We and us*. <http://www.jstor.org/stable/pdf/425613.pdf>

²³ Viz Eriksen, Thomas Hylland. *We and us*. <http://www.jstor.org/stable/pdf/425613.pdf>

že toto „češství“ nabývá za všech okolností stejné podoby. Přepokládáme, že vztahování se k České republice zastává jiný význam v případě, že jsme se na jejím území narodili a žijeme zde s vědomím, že to tak pravděpodobně také zůstane, a jiný, zcela specifický význam, pokud žijeme v jiné zemi a mezi lidmi, kteří se na rozdíl od nás jako Češi neidentifikují.

Rumunští Češi z vesnic v Banátu deklarují jako svůj mateřský jazyk češtinu, přestože ovládají také rumunštinu. Jak zaznívá z úst jednoho z obyvatel české vesnice v Rumunsku: „*Mluvíme česky, rumunsky, jen když nechceme, aby nám rozuměli.*“²⁴ Tato skutečnost se zrcadlí mimo jiné také v místních školních osnovách²⁵, které nám přiblížil ředitel školy v Gerníku:

*„(...) ve školách v českých vesnicích se vyučuje podle osnov rumunských, ale v Gerníku, Bígru a ve Svaté Heleně na prvním stupni se vyučuje česky, a to tak, že rumunské učebnice byly přeložené do češtiny. Rumunština se učí jako cizí jazyk. Na druhém stupni se vyučuje rumunsky a čeština už jen 3 hodiny týdně. V 6. a 7. ročníku vyučujeme volitelný předmět Dějiny a tradice české menšiny z Rumunska podle učebnice, kterou vypracovali manželé Alena a Desideriu Gecse, kde se ve velkém probírá i historie České republiky, ostatně však se zabývá dějinami české menšiny z Banátu.“*²⁶

Od roku 1997 začali být navíc na základě dohody mezi českým a rumunským školstvím „posíláni“ do českých vesnic v Banátu učitelé z České republiky²⁷, kteří vzájemný vztah s Českou republikou přinejmenším potvrzují, ne-li dokonce prohlubují.

Hanus se domnívá, že je možné české vesnice v rumunském Banátu považovat za českou krajanskou diasporu.²⁸ S jistými výhradami přitom vychází z definice diaspor

²⁴ <http://www.festivalbanat.cz/video-pojedte-nami-do-banatu-20150204>

²⁵ Viz např. *Škola*. [online]. [cit. dne 20. 3. 2015]. Dostupné na [www:](http://www.gernik.eu/index.php/%C5%A0kola)

[<http://www.gernik.eu/index.php/%C5%A0kola>](http://www.gernik.eu/index.php/%C5%A0kola)

²⁶ Z emailové korespondence s ředitelem školy v Gerníku, 17. 11. 2014.

²⁷ *Škola*. [online]. [cit. dne 20. 3. 2015]. Dostupné na [www:](http://www.gernik.eu/index.php/%C5%A0kola)

[<http://www.gernik.eu/index.php/%C5%A0kola>](http://www.gernik.eu/index.php/%C5%A0kola)

William Safran, který je podle něho popisuje jako „vystěhované minoritní komunity, které 1) jsou rozptýleny z původního centra do minimálně dvou periferních míst, 2) které udržují paměť, obraz a mýty o jejich původní domovině, 3) věří, že nejsou- a snad ani nemohou být- plně akceptovány hostitelskou společností, 4) vidí zemi předků jako místo případného návratu, až bude správný čas, 5) zavázaly se k udržení nebo obnově této domoviny a 6) jejich skupinové vědomí a solidarita jsou výrazně definované tímto pokračujícím vztahem s domovinou.”²⁹ Podle Hanuse se donedávna české komunity v Rumunsku projevovaly „přísnou endogamií“ a vědomě se izolovaly od okolní rumunské společnosti.³⁰ Avšak jak poukazuje, to, že se lidé oproti svému okolí vymezují, neznamena, že na ně nijak nepůsobí.

Banátského Čecha tak charakterizujeme jako člověka, který se vztahuje k České republice, a tedy se identifikuje jako Čech, a zároveň je součástí některé z českých komunit banátských vesnic v Rumunsku, odkud pochází, ať už v současné chvíli pobývá na území kteréhokoli tohoto či jiného státu. S ohledem na to, že nás v této práci zajímá zejména banátské češství a jeho proměna v souvislosti s migrací do České republiky, zaměřujeme se při vymezování banátského Čecha právě na jeho češství, ač jsme si vědomi, že se ve skutečnosti nejedná o jedinou jeho identitu a že realita života konkrétního člověka z Banátu není určena pouze jeho vztahem k České republice.

1.4. ZÁVĚR Z KAPITOLY

V této kapitole jsme rozlišili mezi všedním užíváním pojmu *identita* a jeho významem na poli vědy. Seznámili jsme se s některými z možných definic identity a rozdílnými koncepty jejího utváření, přičemž jsme se zaměřili na odlišné nahlížení identity v rámci esencialistického a konstruktivistického přístupu. Dále jsme se zabývali

²⁸ HANUS, Lukáš. *Přechod české krajanské komunity z obce Gerník (Rumunsko) do transnacionálního momentu*. In: *Balkán a migrace. Na křižovatce antropologických perspektiv*. Praha: AntropoWeb, o. s., 2011. s. 75.

²⁹ HANUS, Lukáš. *Přechod české krajanské komunity z obce Gerník (Rumunsko) do transnacionálního momentu*. In: *Balkán a migrace. Na křižovatce antropologických perspektiv*. Praha: AntropoWeb, o. s., 2011. s. 75.

³⁰ Tamtéž. s. 75 a 76.

rozdělením teorií identit podle Rogerse Brubakera a Fredericka Coopera a jejich kritikou jednotlivých přístupů k identitě. Věnovali jsme se problematice rozlišování osobní a sociální identity, podrobněji pak vztahem mezi osobní a etnickou identitou jedince a jejich souvislosti v kontextu migrace. Na základě těchto vymezení jsme v poslední části kapitoly přistoupili k formulaci identity banátských Čechů, přičemž jsme vycházeli z pojetí identity coby teoretického konstruktu. Při charakterizaci identity Čechů z Banátu jsme se zabývali rovněž vymezením pojmu *češství* a vztahem banátských Čechů k České republice.

2. IDENTITA V (TRANS)MIGRACI

Dřívější teorie migrace nahlížely imigranta jako někoho, kdo ztratil vazbu s místem svého původu, se svým domovem, a vzdal se své *původní identity*³¹. Dnešní imigranti však nejsou tímto způsobem „vykořenění“ (*uprooted*)³². Jak píše David Henig, „(...) *nežijí v komunitaristickém vakuu, (...) nýbrž v heterogenním sociálním prostředí*“³³. Tato skutečnost bývá dávána do souvislosti s globalizací a dostupností technologie i dopravy, která umožňuje snazší udržování kontaktů s „domovem“, a odráží se v nových teoretických konceptech, označovaných společně jako *teorie transnacionální migrace*. V následující kapitole krátce představíme teorii transnacionalismu a podobu transnacionalismu v kontextu prostoru českých vesnic v Banátu, kterou se zabývá Lukáš Hanus. Dále se budeme věnovat otázce používání termínu „reemigrace“ v souvislosti se současnou emigrací banátských Čechů do České republiky.

2.1. TRANSNACIONÁLNÍ MIGRACE

Teorie transnacionální migrace nejsou jednotné a v různých ohledech se od sebe liší. Přesto je možné nalézt jejich společné znaky, a právě to bude nyní našim záměrem. Linda Basch, Cristina Blanc a Nina Schiller charakterizují transmigraci jako „*proces, ve kterém imigranti současně vytvářejí a udržují síť vzájemně propletených sociálních vztahů, která propojuje společnosti jejich původu se společnostmi jejich současného pobytu*“³⁴. Pro vyjádření specifického postavení *imigrantů*, kteří

³¹ SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 7.

³² BASCH, Linda. BLANC, Cristina Szanton, SCHILLER, Nina Glick. *From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration*. In: *Anthropological Quarterly*. s. 145.

³³ HENIG, David. *Transnacionalismus*. [online]. [cit. dne 20. 3. 2015]. Dostupné na [www: <http://antropologie.zcu.cz/transnacionalismus>](http://antropologie.zcu.cz/transnacionalismus)

³⁴ „(...) *proces by which immigrants forge and sustain simultaneous multi-stranded social relations that link together their societies of origin and settlement*.“ BASCH, Linda. BLANC, Cristina Szanton, SCHILLER, Nina Glick. *From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration*. In: *Anthropological Quarterly*. s. 145.

se „*participují v procesu transnacionální migrace*“³⁵, a jejich odlišení od tradičního pojetí migrace je v transnacionalistickém přístupu častěji užíván termín *transmigrant*.

Identity transmigrantů jsou podle Basch, Blanc a Schiller „*vytvářeny ve vztahu k více než jednomu národnímu státu*“.³⁶ Jedná se o stát, ze kterého transmigrant pochází (rozumějme stát, na jehož území se narodil) a stát, případně státy, na jehož území v současné době žije. Z toho vyplývá následující teoretická argumentace, kterou Szaló označuje jako charakteristickou pro všechny teorie transnacionální migrace³⁷:

*„Když migrující překračují státní hranice, nezanechávají za sebou svůj původní domov úplně. Spíše naopak, vytvářejí a udržují přeshraniční ekonomické, politické a kulturní vazby, které propojují jejich původní a nové domovy.“*³⁸

Transnacionalismus se tedy nevztahuje pouze na transmigranty, ovlivňuje také obyvatele jejich „původního domova“, který je rovněž součástí transnacionálního prostoru. O takovém transnacionálním prostoru je podle Hanuse možné hovořit také v kontextu českých vesnic v Rumunsku a krajanů z Banátu žijících v České republice.³⁹

2.2. TRANSNACIONALISMUS A BANÁTŠTÍ ČEŠI

V souvislosti s transnacionalizací prostoru českých vesnic v Banátu Hanus zdůrazňuje význam internetu jako vzájemného komunikačního prostředku

³⁵ SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 7.

³⁶ BASCH, Linda. BLANC, Cristina Szanton, SCHILLER, Nina Glick. *From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration*. In: *Anthropological Quarterly*. s. 145.48.

³⁷ SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. s. 25.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ HANUS, Lukáš. *Přechod české krajanské komunity z obce Gerník (Rumunsko) do transnacionálního momentu*. In: *Balkán a migrace. Na křižovatce antropologických perspektiv*. Praha: AntropoWeb, o. s., 2011. s. 61.

mezi transmigranty v České republice a jejich rodinou v Banátu. Komunikace je tímto způsobem umožněna především prostřednictvím služby Skype:

*Oblíbenost této služby jde napříč všemi generacemi. Někteří prarodiče tak prakticky přesunuli styk se svými dětmi a vnoučaty do virtuálního prostoru a dle jejich vlastních slov tak mají se svými příbuznými dostatečně intenzivní kontakt, 'takže se jim nestýská'.*⁴⁰

V jednotlivých českých vesnicích v Banátu se liší kvalita a dostupnost internetového připojení, v každé z nich je však podle Hanuse toto připojení možné „a neustále se zlepšuje“⁴¹. Samozřejmě se v posledních letech stalo také mobilní připojení.⁴² Vedle toho lze využít možnosti dopravy od jednoho z krajanských dopravců, „který je za pohodlných 12-15 hodin jízdy dopraví až k jejich příbuzným do Čech a naopak, pokud je potřeba“⁴³.

Obecně jsou podle Hanuse typickými rysy transnacionální migrace „její neukončenost, dynamičnost, cirkulace lidí a remitancí.“⁴⁴ V případě transmigrace krajanů z Banátu jsou pak remitance charakteristické tím, že se pohybují v obou směrech, vyznačují se *reciprocitou*.⁴⁵ Krajané žijící v Banátu mají své příbuzné, kteří odešli do České republiky, podporovat především v prvních fázích života v nové zemi, a

⁴⁰ Tamtéž, s. 67.

⁴¹ HANUS, Lukáš. *Přechod české krajanské komunity z obce Gerník (Rumunsko) do transnacionálního momentu*. In: Balkán a migrace. Na křižovatce antropologických perspektiv. Praha: AntropoWeb, o. s., 2011. s. 67

⁴² *České vesnice v rumunském Banátu se rychle mění: krajané skypují do Česka*. [online]. [cit. dne 20. 3. 2015]. Dostupné na www: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/krajane/ceske-vesnice-v-rumunskem-banatu-se-rychle-meni-krajane-skypuji-do-ceska>

⁴³ HANUS, Lukáš. *Přechod české krajanské komunity z obce Gerník (Rumunsko) do transnacionálního momentu*. In: Balkán a migrace. Na křižovatce antropologických perspektiv. Praha: AntropoWeb, o. s., 2011. s. 67

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž, s. 85.

to prostřednictvím finanční pomoci⁴⁶. Ti jim naopak pomáhají se *zajištěním v Rumunsku absentujících služeb*⁴⁷, jakými jsou „lékařské služby, registrace dopravních prostředků, nákupy spotřební elektroniky, distribuce rukodělných výrobků a především vyhledávání pracovních příležitostí.“⁴⁸

2.3. EMIGRACE DOMŮ? (RE)EMIGRACE

Při zpracovávání počáteční rešerše k této práci mne překvapilo časté užívání pojmu „reemigrace“ v souvislosti se současnou migrací banátských Čechů z Rumunska do České republiky. Na tomto místě bych se proto ráda této otázce chvíli věnovala.

Emigrace bývá definována jako „vystěhování obyvatelstva ze země“⁴⁹. Reemigrace je potom „pohyb obyvatel, který zahrnuje nejdříve emigraci a po určité době zpětnou imigraci do původní země“⁵⁰. Používání pojmu „reemigrace“ v souvislosti s odchodem Čechů z Banátu do České republiky tedy naznačuje, že Česká republika je v tomto případě nahlížena jako „původní země“ a celý proces má být vlastně „návratem domů“. Takové tvrzení však je nanejvýš problematické, a to hned z několika hledisek. V první řadě je otázkou, je-li možné hovořit o odchodu člověka ze země, kde se narodil, do země, odkud kdysi přišli jeho předci, jako o „návratu domů“. Přestože se banátští Češi stále hlásí a vztahují k České republice, žijí v realitě českých vesnic v Banátu.⁵¹ Navíc, jak upozorňuje Zdeněk Nešpor, dokonce ani „kulturní blízkost“

⁴⁶ České vesnice v rumunském Banátu se rychle mění: krajané skypují do Česka. [online]. [cit. dne 20. 3. 2015]. Dostupné na www: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/krajane/ceske-vesnice-v-rumunskem-banatu-se-rychle-meni-krajane-skypuji-do-ceska>

⁴⁷ HANUS, Lukáš. *Přechod české krajanské komunity z obce Gerník (Rumunsko) do transnacionálního momentu*. In: Balkán a migrace. Na křižovatce antropologických perspektiv. Praha: AntropoWeb, o. s., 2011. s. 67.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ DOHNALOVÁ, Eva. *Lidé migrující a kulturní kompetence*. In: BAŠTECKÁ, Bohumila. A kol. *Psychosociální krizová spolupráce*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2013. s. 220.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tomuto tématu jsme se již blíže věnovali v kapitole *Identita banátských Čechů*.

neznamená automaticky stejné „modely jednání, hodnotová schémata a symbolická univerza“⁵²:

„Proces adaptace a integrace reemigrantů do české společnosti rozhodně není (pro obě strany) bezbolestný a vykazuje řadu shodných rysů s vlastní emigrací, nehledě na samozřejmou kulturní blízkost (mnohdy se však projevující v rovině idealizace „staré vlasti“), která zahraniční Čechy k reemigraci vedla.“⁵³

Jelikož se v naší práci snažíme vycházet z konceptu transnacionalismu, pojem reemigrace neužíváme dále z toho důvodu, že vychází z nahlížení migrace jako jednosměrného a definitivního procesu, což z hlediska transmigrace postrádá smysl.

Přes všechny výše uvedené důvody však pro nás zůstává zajímavou otázkou, zdali je odchod z Banátu do České republiky interpretován jako „návrat“ jeho samotnými účastníky. V tomto případě se nicméně nejedná o naši vlastní interpretaci, ale o emickou perspektivu výzkumu.

2.4. ZÁVĚR Z KAPITOLY

V kapitole *Identita v (trans)migraci* jsme vymezili základní rysy transnacionální migrace, abychom se dále věnovali transnacionálnímu prostoru v souvislosti s českými vesnicemi v Banátu, přičemž jsme čerpali především z práce antropologa Lukáše Hanuse, který se touto problematikou dlouhodobě zabývá. Nakonec jsme otevřeli otázku vhodnosti užívání pojmu „reemigrace“ v souvislosti s (trans)migrací banátských Čechů do České republiky, proti kterému jsme se vymezili.

⁵² NEŠPOR, Zdeněk. *Sociální, pracovní a habitační aspekty reintegrace západních emigrantů do české společnosti*. In: Lidé města. s. 5.

⁵³ Tamtéž.

3. ČESKÉ VESNICE V RUMUNSKU

První české rodiny přišly do rumunského Banátu počátkem devatenáctého století. Jednotliví autoři se v informaci o konkrétním roku jejich příchodu neshodují; například Gesce Desideriu udává ve své knize *Historie českých komunit v Rumunsku* rok 1823⁵⁴, ale podle Petra Filipa k němu došlo o tři roky dříve, již roku 1820⁵⁵, přičemž letopočet 1823 označuje v této souvislosti přímo za chybný.⁵⁶ V každém případě můžeme říci, že česká komunita má v Rumunsku již téměř dvou set letou historii. V současnosti existuje v Rumunsku šest českých vesnic: nejstarší Svatá Helena, Gerník, Rovensko, Bígr, Eibentál a Šumice.

Ve všech vesnicích dochází v posledních letech k výraznému poklesu obyvatel, což stručně dokládají také výsledky oficiálního sčítání lidu.⁵⁷ Zatímco v roce 1930 bylo v českých vesnicích rumunského Banátu zaznamenáno 4970 obyvatel, v roce 1991 klesl tento počet na 2915 obyvatel, a při posledním sčítání v roce 2011 již činil pouhých 1378 obyvatel. Ukázáno na příkladu konkrétní vesnice: oproti 210ti obyvatel v roce 1991, v roce 2011 bylo v Šumici nahlášeno pouze 65 obyvatel.⁵⁸ Nedostatek pracovních příležitostí a konfrontace s odlišným způsobem života, ať už prostřednictvím turismu nebo moderních technologií, vedou k odchodu mladé generace do měst i k jejich migraci.

Podle Hanuse „společenství šesti českých vesnic v Rumunsku dohromady netvoří homogenní komunitu“⁵⁹, a dokonce po emigraci do České republiky se *udržované* vztahy „stále odehrávají podle residenčního klíče (rovenští s rovenskými, gerničtí

⁵⁴ DESIDERIU, Gesce. *Historie českých komunit v Rumunsku*. Praha: Herrmann & synové, 2013, s. 33.

⁵⁵ FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska. „Návrat ztracených dětí“*. Praha: Jana Hanusová, 2014. s. 7.

⁵⁶ Tamtéž, s. 8.

⁵⁷ Češi v Banátu. Dostupné na [www](http://www.gernik.eu/index.php/%C4%8Ce%C5%A1i_v_Ban%C3%A1tu):

<http://www.gernik.eu/index.php/%C4%8Ce%C5%A1i_v_Ban%C3%A1tu>

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ HANUS, Lukáš. „Nové diasporý“- diaspora jako transnacionální moment. In: ANTROPOWEBZIN

s *gernickými apod.*)⁶⁰ Ač mezi jednotlivými vesnicemi existují větší i menší rozdíly, pro účely této práce nahlížíme českou komunitu v Rumunsku jako jeden celek, aniž bychom rozlišovali, ze které konkrétní vesnice participantů výzkumu pocházejí. Vycházíme přitom z předpokladu, že *češství*, které je v našem výzkumu klíčovou otázkou, je napříč vesnicemi sdíleno.

3.1. ČESKÉ VESNICE V RUMUNSKU A ČESKÁ REPUBLIKA

V důsledku změn posledních let, jež přinesla například rostoucí emigrace z Banátu do České republiky, rozmach turismu a zavádění moderních technologií i v nejzapadlejších vesnicích, se proměňuje také vztah banátských Čechů vůči České republice. Ačkoli se má za to, že v případě emigrantů a diaspor dochází spíše k *idealizaci „staré vlasti“*⁶¹ (a tak tomu nejspíš dříve bylo také v krajanských komunitách v Banátu), v současné době to již zcela neplatí. Příbuzní, kteří emigrovali do České republiky, a také čeští turisté zprostředkovávají obraz života v České republice a dochází k uvědomování si a ke střetu jinakosti jeho reality oproti realitě v Banátu. Emigrace mladých lidí do Čech způsobuje navíc demografický pokles a obavy z úplného zániku českých vesnic v Rumunsku. Zajímavé je, že k těmto obavám nedochází jen na straně Banátu, ale také v České republice. Média zde podávají velmi romantický obraz českých vesnic v Rumunsku jako místa, kde se zastavil čas, a místní organizace⁶² i jednotlivci volají po jejich záchraně. Z článků a ostatních pramenů vytvářejících obraz českého Banátu je nejčastěji patrná nostalgie: *„Nám zůstaly jen vzpomínky, ale v jihorumunském Banátu dávno zapomenutá řemesla a tradice díky českým přistěhovalcům stále přežívají.“*⁶³ Tím se otevírá zajímavá otázka: Hovoříme-li dnes o idealizaci „staré vlasti“, není to v kontextu českých vesnic v Banátu spíše obráceně? České vesnice v rumunském Banátu jsou prostřednictvím médií prezentovány jako více než sto padesát let „zakonzervovaný“ vzorek toho, jak se

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ NEŠPOR, Zdeněk. *Sociální, pracovní a habitační aspekty reintegrace*. In: s. 5.

⁶² Člověk v tísni, o.p.s.

⁶³ *Na cestě po Banátu*, Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz:8002/porady/1185966822-na-cestech/206562260120021/>

v České republice dříve žilo, a co je dnes pro nás dávno ztraceno. Tento obraz a identifikace je původně krajanům připisována zvenčí, nepůsobí však výrazně také na jejich vlastní sebeidentifikaci? Podle naší práce je ona „zakonzervovanost“ českých vesnic v Banátu pouhou iluzí, pokud však ovlivňuje (sebe)identifikaci banátských Čechů, nemůžeme ji ignorovat.

Praktická část

4. CÍLE VÝZKUMU

V našem výzkumu se zaměřujeme na zkoumání identity banátských Čechů v České republice ve vztahu k jejich češství. Toto téma v sobě spojuje několik dílčích otázek, kterými se budeme dále zabývat. Jedná se o:

- vztah k Banátu a jeho případnou proměnu v souvislosti s odchodem do ČR,
- vztah k ČR a jeho případnou proměnu v souvislosti s odchodem z Banátu,
- vztah k majoritě v ČR,
- vztah k ostatním banátským Čechům v ČR,
- vazbu a komunikaci s rodinou, přáteli či známými v Banátu,
- vnímání kulturních rozdílů a hranic mezi lidmi z Banátu a ČR a jejich významu, či naopak
- vnímání jejich podobností, včetně toho, zdali v určitých situacích jedno nebo druhé převažuje.

Při hledání odpovědí na uvedené otázky se zaměřujeme na emickou perspektivu banátských Čechů žijících v České republice. Díky možnosti emického přístupu, kterou antropologie poskytuje, je nám umožněno lépe nahlédnout problém právě z pozice aktéra. Zároveň však tuto analýzu nemůžeme vydávat za výhradně emickou. Třeba už z toho důvodu, že jsme to právě my, kdo onen „problém“ formuluje. Právě na tuto problematiku upozorňují antropologové Marek Jakoubek a Zdeněk R. Nešpor:

„Jak emická, tak etická perspektiva jsou badatelskými konstrukcemi. Důsledný emický přístup totiž ipso facto není možný.“⁶⁴

⁶⁴JAKOUBEK, Marek. NEŠPOR, Zdeněk R. *Co je a není kulturní/sociální antropologie*. In: Antropoweb. 13

Jak jsme již uvedli v kapitole *Identita banátských Čechů*, češství, respektive banátské češství není jedinou součástí identit banátských Čechů. Podobně každá z formulovaných dílčích otázek je pouze střípkem z mozaiky, kterou se snažíme poskládat.

5. VÝZKUMNÝ VZOREK

5.1. VÝBĚR VYPRAVĚČŮ

S ohledem na výzkumné téma a cíle výzkumu bylo stanoveno několik základních kritérií pro výběr souboru vypravěčů. Podle těch byli vybíráni narátoři, kteří v současné době žijí v České republice a pocházejí z českých vesnic v Banátu. Jedná se tedy o první generaci banátských Čechů žijících v České republice, rozhovory nebyly vedeny s potomky banátských Čechů již žijících v Čechách. Dalším kritériem, které nelze opomenout, byla ochota respondentů vyprávět o svém životě a vztahu k Banátu a Čechám. Naopak roli nehrála délka pobytu na území České republiky či konkrétní místo pobytu (v rámci České republiky) a původu (v rámci českých vesnic v Banátu).

Hledání a kontaktování vypravěčů probíhalo více různými způsoby. Nejprve jsem prostřednictvím organizace Člověk v tísní, s.r.o. získala kontakt na koordinátora projektu asistenční pomoci krajanům v rumunském Banátu. Ten mi dále zprostředkoval telefonní kontakty na potencionální respondenty z okruhu svých známých. Výhodou byla v tomto případě možnost opřít se o jméno známé osoby koordinátora. První kontakt s potencionálními respondenty však mohl proběhnout pouze prostřednictvím telefonního hovoru, což bylo naopak nevýhodou jak z důvodu omezeného prostoru pro prvotní vysvětlení záměru výzkumu, tak pro jistou naléhavost, kterou tato forma oslovení respondentů obnáší, neboť byli kontaktováni bez svého předešlého souhlasu. V dalším kroku jsem se obrátila na předsedu *Sdružení Čechů z banátských Karpat v České republice* (SČBK), které sídlí v Chebu a je prezentováno na webových stránkách www.ceskybanat.cz. Předsedu sdružení jsem nejprve kontaktovala telefonicky a požádala jej o spolupráci při hledání vhodných vypravěčů. Při následném oslovení doporučených respondentů jsem již volila prvotní kontakt prostřednictvím e-mailu, ve kterém jsem krátce vysvětlila záměr svého výzkumu a požádala o účast. Další kontakt pak již proběhl se souhlasem potencionálního vypravěče. Třetím postupem při hledání a kontaktování potencionálních vypravěčů bylo využití facebooku a facebookové

skupiny *Český Banát*. Zde jsem rovněž mohla využít písemného oslovení, nejprve informovat o svém záměru a požádat o účast ve výzkumu, a to prostřednictvím zpráv v prostředí facebooku.

Při hledání vypravěčů jsem se setkala s tím, že lidé měli tendenci odkazovat mě na ty, kteří mají různým způsobem výjimečné vědomosti o historii Banátu. „*On je učitel, ten bude vědět spíš, co byste potřebovala.*“⁶⁵ Po této zkušenosti jsem při úvodním oslovení potencionálních respondentů vedle formulace tématu svého výzkumu zdůrazňovala i to, co toto téma neobsahuje; tedy že se primárně nezabývám historií českých vesnic v Banátu. Totéž jsem opakovala také před samotným zahájením rozhovoru. Tento postup se mi osvědčil a zabránil možným nedorozuměním.

Přestože jsem vypravěče vyhledala třemi odlišnými způsoby, v mnoha případech jsem zjistila, že se navzájem znají i ti, ke kterým mne přivedly různé zdroje.

5.2. CHARAKTERISTIKA SOUBORU VYPRAVĚČŮ

Pro účely této práce byly provedeny rozhovory celkem se čtyřmi vypravěči. Naprostá většina narátorů pochází ze Svaté Heleny, a to tři ze čtyř vypravěčů. Jeden vypravěč pak pochází z Rovenska. Nejmladší narátorce je 32 let, nejstarší 70 let. Všichni vypravěči přišli do České republiky v dospělosti, v období po sametové revoluci z roku 1989.

5.3. CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH VYPRAVĚČŮ

Pro zachování anonymity došlo k pozměnění jmen vypravěčů. V následující kapitole tedy již jednotlivé narátory představíme pod jmény, která jsme jim pro účely této práce přidělili.

- **Josef**

Pan Josef se narodil v roce 1957 a pochází z Rovenska. Do České republiky přišel roku 1990 spolu se svou manželkou, která zde po otevření hranic získala možnost studovat. V Banátu měl pan Josef jistou práci jako učitel, navíc měli v Gerníku postavený nový dům a v první fázi svého pobytu v Čechách tedy plánovali, že se vrátí

⁶⁵ Z emailové korespondence s potencionálním vypravěčem.

zpět do Rumunska. Postupně však začaly převládat nové závazky a rodina si začala budovat život v Čechách. Rozhodnutí zůstat v České republice proběhlo tedy u pana Josefa mnohem později než rozhodnutí do České republiky odejít. V současné době zde již žijí také sourozenci a rodiče pana Josefa.

- **Milada**

Paní Milada se narodila v roce 1945 a pochází ze Svaté Heleny. Do České republiky přišla se svým manželem v roce 1995, aby svému nejstaršímu synovi umožnili získání trvalého pobytu na základě sloučení rodiny. Svým vyznáním se hlásí k Bratrské jednotě baptistů. Je matkou pana Arnošta.

- **Arnošt**

Pan Arnošt se narodil v roce 1965 a pochází ze Svaté Heleny. Do České republiky přišel v roce 1998 spolu se svou manželkou a dětmi. V té době zde již žili všichni jeho sourozenci a také rodiče, což bylo jedním z hlavních motivů jeho příchodu do Čech. Ve Svaté Heleně byl součástí baptistické komunity a také dnes je členem této komunity v Čechách, respektive v Žatci. Je synem paní Milady.

- **Olivie**

Paní Olivie se narodila v roce 1982 a pochází ze Svaté Heleny. Do České republiky přišla v roce 2000 v době, kdy zde již žily její starší sestry. Hlavním motivem jí přitom byla vidina možnosti lepšího života, lépe řečeno živobytí. Svým vyznáním se hlásí k Bratrské jednotě baptistů.

6. METODY VÝZKUMU

Zvolené metody výzkumu identit banátských Čechů v České republice vyplývají z kvalitativního přístupu. Kvalitativní výzkum byl ve svých počátcích vymezován především v kontrastu k výzkumu kvantitativnímu. Dnes již tyto přístupy ve většině případů nejsou nahlíženy jako *soupeřící, nýbrž dvě různé strategie*⁶⁶, a volba využití jedné nebo druhé z nich (či také kombinace obou⁶⁷) by měla být uskutečňována teprve s ohledem na konkrétní výzkumné téma. Pro účely této práce byl zvolen právě kvalitativní výzkum jako nejhodnější především proto, že umožňuje hloubkový vhled problematiky a studium procesu, kterým (trans)migrace bezpochyby je.

Základní charakteristiku kvalitativního výzkumu uvádí například Jan Hendl:

*„Kvalitativní výzkum se provádí pomocí delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo situací jedince či skupiny jedinců. Tyto situace jsou obvykle banální nebo normální, reflektující každodennost jedinců, skupin, společností nebo organizací.“*⁶⁸

Podobně také Anselm Strauss a Juliet Corbinová ve svém popisu kvalitativního výzkumu reflektují, že se jedná o široký pojem, který v sobě zahrnuje řadu možných témat, ale také výzkumných metod:

„Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.“

⁶⁶ ŠEĎOVÁ, Klára. ŠVAŘÍČEK, Roman. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. s. 13.

⁶⁷ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. s. 45.

⁶⁸ Tamtéž. s. 51.

V následující kapitole postupně přiblížíme zvolenou metodu sběru a následné analýzy dat.

6.1. METODY SBĚRU DAT

Základem této práce jsou narativní vyprávění, která byla získána prostřednictvím nestrukturovaných hloubkových rozhovorů. Rozhovory tedy nebyly prováděny na základě předem připravených otázek, hlavním záměrem bylo místo toho poskytnout narátorům dostatečně volný prostor k vyprávění. Stanovila jsem si však několik obecných tematických okruhů odvíjejících se od cílů výzkumu, kterých jsem se chtěla v rozhovoru dotknout a které napomáhaly také v zachování konzistence výzkumných rozhovorů. Jednalo se o následující témata:

1. Okolnosti příchodu do České republiky
2. Vztah k České republice před odchodem z Banátu
3. Současný kontakt s „Banátem“
4. Rozdíly mezi Banátem a Českou republikou (lidmi z Banátu a z České republiky)
5. Vztah k majoritní společnosti v České republice
6. Vztah k Banátu, ke své „rodné vesnici“
7. Participace na činnosti *Sdružení Čechů z banátských Karpat v České republice* či jiného krajanského spolku

Po představení svého výzkumného tématu byl rozhovor zahájen úvodní otázkou, která nejčastěji zněla: „Jak se to stalo, že pocházíte z Banátu a nyní žijete v České republice?“ Při kladení doplňujících otázek a otázek k uvedeným tematickým okruhům jsem se primárně snažila navazovat na samotná vyprávění narátorů a následovat nit příběhu vypravěče.

Výběr místa pro vedení výzkumných rozhovorů byl zcela ponechán na volbě narátorů. V naprosté většině případů se rozhovor odehrával v domácím prostředí narátora, v jediném případě jsme se s narátorem setkali ve městě, které není místem jeho bydliště, a sešli jsme se proto v prostředí kavárny. V tomto případě jsme se snažili najít zde vhodné místo tak, abychom byli okolím co nejméně rušeni. Po skončení

rozhovoru jsem vypravěče požádala, zdali je mohu opětovně kontaktovat, přičemž ve všech případech mi dali své svolení.

Rozhovory byly s vědomím a dovolením vypravěčů nahrávány na diktafon a poté doslovně přepsány v prostředí programu *ATLAS.ti*. Tyto přepisy byly následně použity při vlastní analýze dat.

6.2. METODY ANALÝZY DAT

Klára Šedřová a Roman Švaříček uvádějí mezi hlavními požadavky kvality kvalitativního výzkumu vedle kritéria *přenositelnosti (transferability)*⁶⁹ a *důvěryhodnosti (credibility)*⁷⁰ také kritérium *spolehlivost (reliability)* výzkumu.⁷¹ Pro naplnění tohoto požadavku je podle nich důležitá především konzistence výzkumu. Tu můžeme podpořit již při sběru dat, a to konzistencí výzkumných rozhovorů. V samotné fázi analýzy dat se pak jedná o zachování konzistence při jejich kódování.⁷² Abychom mohli tento požadavek snáze naplnit, bylo kódování pro účely našeho výzkumu prováděno v prostředí programu *ATLAS.ti*, vyvinutém právě pro účely kvalitativní analýzy dat. Kódování bylo dále prováděno na základě analytických postupů, které přináší zakotvená teorie, a jejichž základem je podle Strausse a Corbinové neustálé „*porovnávání a kladení otázek*“.⁷³

Strauss a Corbinová popisují kódování jako „*operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a opět složeny novými způsoby*“.⁷⁴ Při analýze jsme postupovali stádii otevřeného kódování, axiálního kódování a selektivního kódování, ne však výlučně v tomto pořadí. Na počátku jsme se zaměřili na kategorizaci pojmů. Sledované jevy jsme uváděli do vzájemných vztahů, porovnávali jsme je a jejich novým

⁶⁹ ŠEDŘOVÁ, Klára. ŠVAŘÍČEK, Roman. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. s. 36.

⁷⁰ Také kritérium potvrditelnosti, autenticity či validity viz Tamtéž, s. 32.

⁷¹ Tamtéž, s. 39.

⁷² Tamtéž, s. 41.

⁷³ STRAUSS, Anselm L. CORBIN, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. s. 43.

⁷⁴ Tamtéž, s. 39.

seskupováním vytvářeli kategorie. To probíhalo v duchu „*kódovacího paradigmatu*“⁷⁵, které podle Strausse a Corbinové „*zahrnuje podmiňující vlivy, kontext, strategie jednání a interakce a následky.*“⁷⁶

Výsledky výzkumu byly získány především na základě popsané analýzy narativních rozhovorů s Čechy z Banátu žijícími v České republice, a teprve v další fázi uvedeny do vztahu s ostatní literaturou, což odpovídá induktivnímu přístupu zakotvené teorie.

⁷⁵ Tamtéž, s. 70.

⁷⁶ Tamtéž.

7. ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMU

Od počátku byl kladen důraz na to, aby měl potencionální vypravěč dostatečný prostor odmítnout participaci ve výzkumu a jeho účast byla založena na dobrovolném rozhodnutí. V případě, že to bylo možné, jsem proto nejdříve dávala přednost písemnému oslovení prostřednictvím emailu, popřípadě prostřednictvím facebooku. Záměrem bylo popsat potencionálnímu vypravěči dostatečně téma výzkumu a poskytnout mu možnost odmítnout či nereagovat. V naprosté většině případů však byli tímto způsobem oslovení narátoři ochotní se výzkumu účastnit. Pokud muselo prvotní kontaktování potencionálního vypravěče proběhnout prostřednictvím mobilního telefonu, snažila jsem se rovněž v tomto případě nejprve vysvětlit téma výzkumu a v případě souhlasu se poté domluvit na formě dalšího kontaktu. V žádném případě nebyl v rámci tohoto prvního hovoru vyžadován souhlas s účastí na výzkumu ani nebyla hned domlouvána schůzka. V souladu s etickým postupem výzkumu byla zajištěna anonymita všech participantů.

8. VÝSLEDKY VÝZKUMU

Identita banátských Čechů ve vztahu k češství je významně ovlivněna jejich vztahem k České republice i vztahem k Banátu. Podoba těchto vztahů se v souvislosti s jejich odchodem z Rumunska do České republiky proměňovala. Abychom byli schopni tuto proměnu postihnout, pojednáváme jednotlivé rysy banátského češství vždy v souvislosti s konkrétním obdobím v životě narátorů.

V následující části práce konečně přistoupíme k představení hlavních kategorií našeho výzkumu, ke kterým jsme dospěli na základě analýzy dat. Jejich označení se shodují s označeními jednotlivých kapitol, které nesou názvy: *Čechy krásné, Čechy mé, Věc perspektivy. Byly to iluze, My a Oni* a *Nový domov*. Centrální kategorií je pak *Identita banátských Čechů v České republice*, která je rovněž ústředním pojmem celého výzkumu.

První kategorie označená *Čechy krásné, Čechy mé* je charakterizovaná vztahem banátských Čechů k České republice v období, kdy žili v Banátu a nevěděli, že se jednou rozhodnou či vůbec budou mít možnost rozhodnout se do České republiky přestěhovat. Kategorie *Věc perspektivy. Byly to iluze* souvisí s proměnou představ o České republice v důsledku střetů se zdejší realitou a její vlastní reflexí. Další kategorie je nazvaná *My a Oni* a zaměřuje se na proměnu identity v souvislosti s konfrontací s odlišností. Následující kategorie *Nový domov* se zabývá budováním nového domova a kontinuitou s životem v Banátu. Všechna výše uvedená témata se pokoušíme spojit v centrální kategorii, v jejímž rámci se budeme snažit postihnout ucelenější obraz identity banátských Čechů z České republiky.

8.1. ČECHY KRÁSNÉ, ČECHY MÉ

Čeští krajané v Banátu vyrůstají s vědomím toho, že pocházejí z České republiky. Nejedná se přitom pouze o abstraktní pocit, nýbrž o žitou realitu, a český původ pro ně přináší řadu konkrétních důsledků, které jejich život ovlivňují a často dokonce komplikují. O těchto zkušenostech hovoří například paní Olivie:

„Tam to bylo takový, my jsme všude tam byli jakoby cizinci. My jsme byli jakoby, korupce tam byla strašně velká. Jsme šli k zubaři, že jsme měli třeba pojištění, tak, že

*jsme měli napsáno v občance, že jsme jakoby, že máme český původ, že jsme Češi, tak jsme něco museli dát, jo prostě.*⁷⁷

Pro naprostou většinu vypravěčů byly Čechy po nejdelší část jejich života vzdálenějším místem, než je tomu u dnešních obyvatel českých vesnic v Banátu, a to kvůli komunistickému režimu, který nepřipouštěl možnost emigrace. Lidem byly umožněny cesty do České republiky nanejvýš za účelem různě časově omezené návštěvy. Této možnosti využívaly, aby navštívili své příbuzné, kteří do Čech emigrovali již po skončení druhé světové války, nejčastěji v souvislosti s dosídlováním sudetských pohraničních vesnic. Vzdálenost, a v jistém smyslu nedostupnost české země podněcovala vytváření idealizujících představ o České republice. Lidé po Čechách toužili, ale tato touha nepřekračovala do fáze skutečného zvažování odchodu, neboť takové zvažování pro ně v kontextu stávajícího režimu jednoduše nemělo smysl. K idealizaci České republiky tak docházelo především na základě toho, že se jevila jako nedostupná. O tom svědčí také odlišná zkušenost paní Olivie, která se jako nejmladší z našich vypravěčů narodila roku 1982, a k proměně režimu tedy došlo v době, kdy byla teprve dítětem. Po převratu se do Čech postupně odstěhovaly její starší sestry a pro ni samotnou nebyl život v České republice na rozdíl od ostatních narátorů pouze vzdálenou představou, ale jednou z možností, kterou mohla racionálně zvažovat. Když hovoří o motivech svého odchodu z Banátu, zdůrazňuje pak především racionální důvody.

*„No, já jsem se sem dostala z nouze jakoby. Z nouze jsem sem musela. (...) Doly se tam zrušily před dvaceti lety a my jsme neměli z čeho žít, že jo, prostě jenom na poli a to. Nějak žádnou budoucnost jsme neviděli a ségry už jsem tady měla tři.”*⁷⁸

Lidé, kteří s touto možností nevyrůstali, naopak zdůrazňují své citové vazby k České republice. Mezi ně se řadí například paní Milada:

⁷⁷ Paní Olivie, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Žatci.

⁷⁸ Paní Olivie, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Žatci.

„My jsme toužili sem jít. Protože my jsme sem jezdívali, hhm, jsem měla tady tetičku a dva strejdové v Chebu. Ale jako, nebylo to možný v tý době. A až teď najednou se nám to takhle to, a pořád jsme si báli, že se tady neuživíme.“⁷⁹

Vidíme, že paní Milada na rozdíl od paní Olivie zdůrazňuje právě vazbu k České republice, která potlačuje praktické otázky živobytí v nové zemi. Přestože se potýkala se starostmi o zaměstnání, rozhodla se z Banátu přes tuto počáteční nejistotu odejít.

8.1.1. Čeština, jazyk mateřský

Hlavním znakem, prostřednictvím něhož se krajané v Banátu identifikují jako Češi, je jednoznačně čeština coby jejich mateřský jazyk. Tématem češtví a mateřského jazyka v zemi, kde je pro ostatní jazykem cizím, se zabývá Blanka Karlsson, která je sama Češkou žijící v cizině. Její popis specifického významu mateřštiny nám v tomto kontextu poslouží jako vhodná ilustrace zkoumané problematiky:

„Mateřština pro Čechy žijící ve vlasti je něco tak běžného jako ranní káva nebo kartáček na zuby. Ale pro mne, žijící v cizině, je něco víc: je to zvláštní, až magická síla, působící jako vnitřní oheň, který je silnou oporou osobnosti a je zesílen právě dvojjazyčností vlastních dětí. Škoda těch, kteří tuto sílu nechtějí znát a místo toho splývají s novým prostředím jako bezejmenní, ztrácející svou původní tvář, zatímco Češi, kteří tuto magickou sílu mateřštiny přijmou bez obav z cizího prostředí, jsou psychicky harmoničtí a ve své práci velmi výkonní, mnohdy více, než kdyby žili ve vlasti.“⁸⁰

V českých vesnicích v Banátu mezi sebou krajané hovoří téměř výhradně česky. Zároveň je však pro úspěšnou komunikaci s místními institucemi, a ještě dříve pro úspěšné zvládnutí školní docházky potřebná rumunština, která proniká také do

⁷⁹ Paní Milada, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Radíčevsi.

⁸⁰ KARLSSON, Blanka. *Dvojjazyčnost a výchova v rodině*. In: *Emigrace a exil jako způsob života. II. Sympozium O českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2001. s. 127.

slovní zásoby místních. Zatímco na prvním stupni ještě školní výuka v českých vesnicích probíhá v mateřštině, od druhého stupně přechází do rumunštiny. Tento přechod bývá komplikovaný, neboť děti se často s rumunštinou v ucelenější podobě setkávají právě teprve v prostředí základní školy. I přes osvojení rumunštiny však čeština zastává v životě krajanů nezastupitelné místo mateřského jazyka.

8.1.2. Ochrana kulturního dědictví

Další důležitou součástí české identity krajanů v rumunském Banátu je vědomí kontinuity s životem předků, kteří kdysi přišli z České republiky. Na jedné straně se přitom jedná o kontinuitu společnou celé konkrétní vesnici, jejíž součástí je právě sdílení českého jazyka nebo náboženství, způsobu obživy, kterým je dosud zemědělství, či například dědění receptů. Na straně druhé je to kontinuita rodová. Ta se projevuje například shromažďováním a pátráním po rodinné historii a v některých případech pak také volbou konkrétního povolání, které se v rodině dědí z generace na generaci. O této praxi hovoří paní Milada:

„Protože můj děda, praděda, kterej se nastěhoval do Rumunska za toho času Rakouska-Uherska, tak von byl zedník. (...) Jeho synové už, on měl sedm dětí, a nejmladší měl sedm let, to byl náš praděda. (...) A takže ty děti už byly takový jako, a voni teda hhm se to dědilo z pokolení na pokolení, a říkávalo se jim ‚u zedníků‘. Vždycky tam byl dva aspoň nebo tři, kteří to řemeslo, a i můj tatínek, a. My jsme byly dcery, že jo, my jsme to nějak neuměly, no ale tak zase naše děti.“⁸¹

Můžeme si tak všimnout, že krajané v Banátu ve vztahu k odkazu svých předků zaujímají zcela aktivní postoj, české kulturní dědictví pro ně znamená především závazek jeho zachování a vyvolává pocit vlastenectví. V souvislosti s tímto závazkem je pro banátské Čechy dodnes příznačná endogamie, tedy vybírání si partnera v rámci vlastní skupiny, kterou ve své práci reflektuje také Hanus. Ukazuje se, že endogamie zůstává dodržována i po odchodu do České republiky, kde jsou nadále

⁸¹ Paní Milada, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Radíčevsi.

důležité právě kontakty s ostatními krajaný. Ke stejnému závěru dochází také Hanus: *Je výjimečným rysem celého migračního proudu ze všech šesti českých vesnic v rumunském Banátu, že manželské svazky krajanů trvale usazených v ČR jsou v drtivé většině opět endogamní.*⁸² Vedle toho se sice již ve větší míře vyskytují také smíšená manželství a endogamie jistě přestala být železným pravidlem, zároveň jsou však v očích ostatních jedinci, kteří si zvolili odlišnou cestu, stále nahlíženi jako ti, kteří nedostáli svému původu, a jejich volba je přijímána přinejmenším s povzdechem. Pro ilustraci popisovaného postoje krajanů uvedu vyprávění paní Olivie, ve kterém se toto téma objevuje nejvýrazněji:

„I když teď, brácha si vzal Rumunku, přímo Rumunku vedle z vesnice, což dokud žili prarodiče, to by děda jako nedovolil, jo. Ne, že by nesnášel (Rumuny, pozn. aut.). Von taky měl hodně kamarádů, von byl zedník, tak hodně chodil jako stavět do rumunsejch vesnicí. Ale von nechtěl, aby se jako dvě kultury míchaly, protože. Prostě tam holka Češka si měla vzít Čecha, aby prostě se mluvilo česky. (...) A i to vidím, i když mám holky kamarádky tam v Rumunsku a mám tam přátele, jakože Rumuny. Ale teď když to vidím, jak brácha s ní žije, tak to je úplně něco jinýho. Jinak než my jako, jo. Jiný tradice, jiný. Nevím. Hodnoty mají jiný než my.“⁸³

Paní Olivie uvedla nejprve požadavek stejného jazyka, dále zmínila blízkost tradic a „mentality“⁸⁴, což později vztáhla také k náboženství. „(...) Takhle, já jsem nějak, že bych si vzala Čecha, nad tím neuvažovala, protože já, já jsem věřící a já bych si nevěřícího kluka nevzala.“⁸⁵ Tím už se ale dostáváme k tématu odlišnosti, kterému se podrobněji věnujeme v rámci dalších kategorií.

⁸² HANUS, Lukáš. *Přechod české krajanské komunity z obce Gerník (Rumunsko) do transnacionálního momentu*. In: *Balkán a migrace. Na křižovatce antropologických perspektiv*. Praha: AntropoWeb, o. s., 2011. s. 82.

⁸³ Paní Olivie, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Žatci.

⁸⁴ Paní Olivie, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Žatci.

⁸⁵ Tamtéž.

8.1.3. Dílčí závěry

Vztah k České republice se zrcadlí v minulosti, přítomnosti i budoucnosti banátských Čechů a je v každém případě součástí jejich kulturní a etnické identity. Ve vztahu k minulosti vystupují Čechy jako místo původu či místo, odkud přišli předci. V přítomnosti se vztah k České republice projevuje vlastní identifikací krajanů coby příslušníků českého národa, což symbolizuje především čeština, která je mateřským jazykem banátských Čechů. Vztah k Čechám dále přítomnost ovlivňuje také ve formě závazku vůči českému kulturnímu dědictví, jež má být zachováno například prostřednictvím endogamie. A zrcadlí se rovněž ve vnímání budoucnosti, kde figurují Čechy jako možnost či představa. Pocit nedostupnosti české vlasti vedl k prodloužení vnímané vzdálenosti České republiky a její idealizaci. V případě existující možnosti odchodu do Čech převažovalo při přemýšlení o životě v České republice racionální zvažování pozitiv, které by mohl přinést. Pokud vedle toho nebyla možnost odchodu považována za reálnou, docházelo ve větší míře především k rozvoji romantických představ a idealizaci.

8.2. VĚC PERSPEKTIVY- BYLY TO ILUZE

V důsledku nových zkušeností v jiné zemi dochází dříve nebo později k proměně nahlížení mnoha oblastí života krajanů. Někdy tak postupně dochází nejenom k samotné proměně, ale také k uvědomění si této proměny. Tato reflexe svědčí o tom, že se člověk dívá na „staré já“ s nadhledem, v čemž podle nás můžeme rozpoznat známku proměny jeho identity. V této kategorii se zabýváme nejprve proměnou představ o životě v České republice, které přinesly vlastní zkušenosti v nové zemi. Za význačnou považujeme v tomto kontextu nikoliv pouze vlastní proměnu, ale rovněž právě reflexi svých minulých představ jako iluzorních. Tu explicitně vyjadřuje pan Josef:

„Takže člověk měl takovou jakoby trošku zkreslenou, ano, můžu říct, tenkrát to byla zkreslená, ale já jsem ji tenkrát věřil (...) Ted', ted' pro mě je idealizovaná, ale tenkrát nebyla. Tenkrát byla pro mě jakoby reálná, ale ted' ne. To člověk jako zažije, tak.“⁸⁶

⁸⁶ Pan Josef, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Praze.

Nové zkušenosti a konfrontace s odlišnou realitou nevytvářejí nový pohled pouze na místní skutečnost. Mění také náhled dosavadního způsobu života. Banátští Češi v České republice si tak důsledně uvědomují nesnadnost vnějších podmínek života v Banátu, nejvíce problém vzdálenosti lékařské pomoci a obecně nedostatečnou infrastrukturu, a to právě v kontrastu se stavem tohoto zázemí v Čechách. Přestože v době, kdy se vypravěči rozhodovali o odchodu z Banátu, hráli roli zcela odlišná kritéria, ukazuje se, že jsou to dnes často právě tyto důvody, které by jim v návratu do rodné vesnice bránili.

„Jo, jako my jsme plánovali, že bysme si koupili barák(v Rumunsku, pozn.aut.) Že třeba bysme se tam vrátili. Ale. Když takhle teď přemejšším, tam je strašně špatná jakoby. Já nevím, taková. Takové ty sociální zabezpečení. Člověk třeba. Jako je tam lékárna třeba, ale tam nic nekoupíte, jo. V lékárně. Nebo jdete na operaci a musíte si koupit prostě všechno, jo. I ty, ty kapačky. A všechno.“⁸⁷

Ačkoliv můžeme u banátských Čechů po příchodu do České republiky sledovat v jistém smyslu ztrátu iluzí či romantických představ o vlasti, zároveň s tím vznikají nové vazby k zemi, se kterými se předtím „nepočítalo“.

8.2.1. Dílčí závěry

Život v prostředí České republiky přináší pro krajany z Banátu řadu změn, kromě očekávaných také ty, se kterými se nepočítalo. Právě tyto nezamýšlené změny se však mnohdy ukazují jako ty nejvýznamnější a nejsilněji přispívají k proměně identity banátských Čechů v České republice. Konfrontace starých představ s vlastními zkušenostmi vede ke ztrátě dosavadních iluzí, ta však neznamená totéž co ztráta touhy a motivů k životu v České republice. Výrazem proměny identity banátských Čechů v České republice je pak především jejich reflexe předešlých představ jako iluzorních, kterou vyjadřují distanci od své tehdejší identity, již nyní vyhodnocují jako překonanou.

⁸⁷ Paní Olivie, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Žatci.

8.3. MY A ONI

Stuart Hall o transmigrantech podle Hamar a Szaló říká, že „*jsou to lidé, kteří mluví více než jedním jazykem (doslova i metaforicky), kteří se naučili překládat a vyjednávat mezi různými kulturami, protože sami jsou produktem několika propojených kultur a historií. Jsou schopni žít ve světě plném rozdílů, na rozhraní několika kultur, a obměňovat perspektivu, z níž se na tyto kultury dívají. V každodenním životě dané kultury tak zauímají pozici stejného i jiného, „normálního“ domorodce i „exotického“ přistěhovalce.*“⁸⁸ V této kapitole se zaměříme na proces vyjednávání nové identity Čechů z Banátu po jejich příchodu do České republiky, tedy na proces učení se „*překlada mezi kulturami*“, o kterém hovoří Hall. Začátek tohoto procesu klademe do doby příchodu do České republiky, kdy mohli vypravěči poprvé získávat vlastní zkušenosti a začít si vytvářet nový obraz o životě v Čechách, ale také o svém dosavadním životě v Banátu. Ústředním tématem této kategorie je tedy střetávání se s jinakostí a hledání významu vlastní odlišnosti.

8.3.1. Divná čeština

Čeština coby mateřský jazyk představuje pro banátské Čechy hlavní znak jejich etnické identity. Jak jsme uváděli v předchozí kapitole, je hlavním symbolem, který reprezentuje jejich příslušnost k českému národu. V některých případech je navíc dokonce jedním z důvodů, proč zvolili právě Českou republiku jako místo svého nového domova: „*Mohli jsme, já nevím, prostě, třeba do Itálie. Jinam, že jo. Tady to bylo pro nás... Prostě umíme řeč, že jo. Umíme se domluvit, takhle no.*“⁸⁹ V České republice se ale krajané začínají setkávat s tím, že jejich čeština je „nějaká jiná“. Stále zůstává symbolem jejich české národnosti, zvláštní nářečí z ní však vedle toho činí také znamení odlišnosti, kterou vypravěči různými způsoby reflektují.

„Nebo jsem šla do krámu, chtěla jsem kupovat třeba nevím, nějaký maso, a já jsem to řekla úplně, paní na mě koukala, říkala, to mi musíte ukázat, já

⁸⁸ HAMAR, Eleónora. SZALÓ, Csaba. *Osm migrujících žen a jejich transnacionální sdílený svět*. Brno: 2007. s. 72

⁸⁹ Paní Olivie, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Žatci.

*nevím, co chci. Já jsem chtěla uzený koleno, já jsem řekla, že chci nožinu. Prostě tak se to říkalo. A moje babička i mamka říkala, že to tak, jakoby, co si pamatuje, co přišli z Čech, jako takovou tu starou češtinu hodně no.*⁹⁰

Krajané se setkávají s tím, že se majorita nad jejich češtinou pozastavuje, o těchto „střetech“ však nevyprávějí jako o negativních zkušenostech a podobné zážitky nejsou interpretovány jako nepřátelský postoj okolí. Je tomu tak proto, že přestože majorita vyhodnocuje češtinu jako exotickou, narátoři si uvědomují, že tato exotičnost pramení z povahy kultury českých vesnic v Banátu, kterou stále přijímají a ke které se hlásí. Často také hrdě zdůrazňují skutečnost, za jakých podmínek se čeština v Banátu zachovala.

*„Ale můžu vám říct, hodně říkají, češtinu. Proč jsme se tak zachovali češtinu. My jsme mluvili doma česky všechny, ale hodně, my jsme chodili do shromáždění u baptistů, a hodně jsme v Bibli. A měli jsme tu Bibli kralickou, jestli vám to něco říká. Ta staročeská Bible. (...) Takže jako když jsem sem šel, tak říká, je to hezká čeština, ale něco je tam jako staročeština.“*⁹¹

Podle některých autorů, mezi něž patří například také Hana Horáková, je identita vždy situační a relační. Právě to se v našem výzkumu ukazuje být typické pro vztah banátských Čechů k češtině coby svému mateřskému jazyku. Zatímco na jedné straně je výrazem češství, na straně druhé vede jeho specifická podoba k reflektování své odlišnosti a jiného kulturního zázemí. Stává se tak jedním z nejsilněji vnímaných rysů specifické kultury českých vesnic v Banátu.

8.3.2. Já Pém, já Rumun, já Čech

Krajané z Banátu se někdy v Rumunsku setkávají s tím, že jsou ostatními obyvateli označováni jako „Pemi“. Jedná se o výraz odvozený z rumunského slova „boemi“ (bohémský), tedy o pojmenování určené obyvatelům České republiky. Coby

⁹⁰ Paní Olivie, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Žatci.

⁹¹ Pan Arnošt, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Radíčevsi.

česká menšina v Rumunsku již mají zkušenost s tím, že jsou považováni za „odlišné“. V Rumunsku je pro ně tato jinakost pochopitelná, sami se hlásí ke svému češství, které je od majority distancuje. O to náročněji se však vyrovnávají s tím, když jsou za cizince konkrétně za Rumuny, označeni v České republice.

„Špatný zkušenosti spíš od hhm od některých lidí, jo. (...) Ten pejorativní náhled a zase označení ,ty jsi Rumun‘. No. To člověk snáší jako, a já už jsem se s tím smířil, ze začátku mě to hodně štválo. Protože. Hhm, tam zase jsme byli označovaný pejorativně jako Pémi. To znamená, oni Rumuni neříkají Bohém, Bohémie, ale Pémi, jo. Zase: ,Tady není tvoje zem, tamto je tvoje zem‘.“⁹²

„Protože, promiňte, já vám to řeknu takhle, vono i v práci nám to tak říkají, co ty Rumuni nebo to. Ale já jim se snažím vycházet vstříc. Říkám: ,Hele, já, já jsem Čech jako ty, a třeba ještě i jsem jako víc (...) vlastenec než ty.‘ Protože říkám, že já jsem byl v Rumunsku, ale já jsem byl na to hrdej, že jsem Čech.“⁹³

Odlišné reakce na případy odmítání majoritou v Rumunsku a České republice opět ukazují, že češství je významnou součástí identity Čechů z Banátu. Je také potřeba doplnit, že se nejedná vždy pouze o střety s majoritou. Paní Olivie popisuje problematický vztah mezi volyňskými a banátskými Čechy, konkrétně pak popisuje spor mezi její sestrou a jednou volyňskou Češkou.

„A vona jí řekla: ,Kolik vás tech Rumunů ještě je?‘ A vona (Oliviiina sestra, pozn. aut.) říká: ,Mladá paní, podívejte se do vobčanky, jestli já jsem Rumunka. Jestli nejsem já větší Češka než vy.‘ (...) ,Doložte mi vy, že jste

⁹² Pan Josef, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Praze.

⁹³ Pan Arnošt, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Radíčevsi.

Češka. Jako to, že jste se, že tady žijete vod mala, to máte jenom štěstí,‘ říká. ‚Já jsem Češka, i kdybych byla v Americe nebo v Africe.‘⁹⁴

V uvedeném příkladu vložila paní Olivie do úst své sestry argumentaci, která se pro českou identitu banátských Čechů ukazuje jako charakteristická. Nezáleží na zemi, kde se člověk nachází, ale na národnosti, kterou nese a, jak jsme zjistili v rámci subkategorie *Ochrana kulturního dědictví*, kterou má povinnost uchovávat.

8.3.3. Zvláštní poslání

V průběhu našeho výzkumu jsme se setkali se specifickým výkladem významu vlastní odlišnosti, který bychom zde nyní rádi představili ve vyprávění pana Arnošta. Pan Arnošt se silně identifikuje s baptistickou komunitou a na níže uvedeném místě nás seznamuje s argumentací jednoho z kazatelů.

„Ale to je chce říct, že právě chce vypíchnout nejvíc, jaký je náš význam tady, že nejsme tady náhodou, proč jsme přišli z Rumunska. Třeba i díky tomu, aby jako my, Češi, kteří jsme nějakým způsobem zachovali tu víru, v Boha, takhle, a tady, bezbožní jako (Milada: Taky jsou lidi věřící, to nemůžeš.) Ne, ale ne, tak on to říká. Že chceme jako nějakým způsobem navázat kontakty s těma místníma, aby jakoby obohatili jsme jim i tou vírou třeba, nejenom. A dělá to hodně jako.“⁹⁵

Tento způsob připisování speciálního významu vlastní odlišnosti nechceme a v současné chvíli ani nemůžeme označit za typický, jedná se nicméně o zajímavý příklad rekonstrukce vlastní identity.

8.3.4. Dílčí závěry

V rámci kategorie *My a Oni* jsme se zaměřili na téma odlišnosti. Zjistili jsme, že v prostředí České republiky je pro krajany z Banátu český jazyk nejen výrazem jejich češství, ale konkrétně banátského češství. Nevyjadřuje totiž nově pouze jejich etnickou

⁹⁴ Paní Olivie, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Žatci.

⁹⁵ Pan Arnošt, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Radíčevsi.

identitu, ale také spojitost s českými vesnicemi v Banátu. Zatímco komentáře zvláštností jejich českého jazyka tak krajané přijímají více méně s úsměvem, neboť odkazují ke kultuře českých vesnic v Banátu, ke kterým vztahují svou identitu, narážky na to, že by měli být v České republice cizinci, snášejí těžce. A to v podstatě ze stejného důvodu, proč si připouštějí odlišnou podobu své mateřštiny: neboť vztahují svou identitu k České republice, ale rovněž k českým vesnicím v Banátu, které se vyznačují návazností na české kulturní dědictví, avšak jsou zároveň od současné české kultury odlišné, což je po odchodu do České republiky patrnější.

8.4. NOVÝ DOMOV

Szaló říká, že domov může být zároveň chápán jako symbolické, ale také zcela konkrétní místo:

„Domov je v mytickém i utopickém pojetí považován za centrální bod koordinační soustavy, pomocí níž se orientujeme ve světě. Ideologický potenciál symbolické moci domova spočívá v tom, že může být souběžně interpretován v podobě nacionalisticky pojaté vlasti i v podobě lokálně pojatého bydliště blízkých. Takto interpretovaný domov umožňuje symbolické propojení významů rodiny, sousedství a politického prostoru státu. Toto propojení je umožněno tím, že domov je symbolickým objektem, který souběžně zastupuje jako (a) místa pobytu, jako jsou například pokoje, zahrady, města, tak (b) symbolické atributy místního způsobu života, jimiž jsou přátelé, rodiče, hudba, jídlo, jazyky a zvyky.“⁹⁶

V kategorii *Nový domov* se zabýváme vytvářením nového domova banátských Čechů v České republice, přičemž je pro nás klíčové právě sledování symbolických aspektů tohoto domova.

⁹⁶ SZALÓ, Csaba. *Domov a jiná místa/ ne-místa formování kulturních identit*. In: Sociální studia. (s. 145-160) s. 148.

8.4.1. Budování domova

Ve vyprávěních narátorů je význačné líčení těžkostí, které provázely první fáze života v České republice, a příběh jejich postupného překonávání na cestě k vybudování nového domova. Na počátku těchto příběhů stojí nejčastěji popis omezených podmínek a nedostatečných prostředků v době odchodu z Banátu, jak můžeme pozorovat například u pana Josefa:

„Jsme, jsme odešli asi s dvěma tisíci korunami a padesáti markami vypůjčenými a s dvěma kufříky, a to bylo všechno, jo, takže.“⁹⁷

V dalším pokračování příběhu dochází ke zdolávání těchto podmínek a již v této fázi vyprávění je přitom možné rozeznat, že od počátku existuje více méně jasná představa toho, jak by měl nový domov vypadat. Tato představa domova se odvíjí od dosavadního způsobu života v Banátu.

„Tam v bytě, že jo, tam třeba naproti třeba, to byli z Volyně, oni, my jsme je pozdravili sousedi a oni nám ani neodpověděli, jo. A mě to přišlo tak. Tam jsem se necítila dobře tam v tým, v tom bytě.“⁹⁸

Naše zjištění tak opět souhlasí se závěry Hanuse, který říká, že „*krajanská kolektivní identita spojená s kulturními atributy vesnické, silně religiózní, komunitaristické společnosti sehrává u krajanů dlouhodobě žijících v hostitelském státě ČR stále velmi vysokou důležitost a neoslabuje se.*“⁹⁹ Na jiném místě Hanus dále uvádí, že „*jednou z dominantních strategií přicházejících migrantů je usídlit se zde ve vlastním domě, nejlépe na venkově či v menších městech poblíž průmyslových a obchodních center, především v Západočeském kraji, k čemuž nezřídka využívají dlouhodobých*

⁹⁷ Pan Josef, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Praze.

⁹⁸ Paní Olivie, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Radíčevsi.

⁹⁹ HANUS, Lukáš. *Přechod české krajanské komunity z obce Gerník (Rumunsko) do transnacionálního momentu*. In: Balkán a migrace. Na křižovatce antropologických perspektiv. Praha: AntropoWeb, o. s., 2011. s. 74.

úvěrů, hypoték a půjček“¹⁰⁰. Rovněž toto tvrzení můžeme označit jako platné ve vztahu ke všem našim vypravěčům.

Vrcholem sledovaného příběhu je „happy end“, šťastný konec v podobě úspěšného vybudování nového domova (ve smyslu jeho fyzické podoby), přičemž dochází ke zdůrazňování skutečnosti, že vznikl svépomocí, respektive za pomoci rodiny a ostatních členů krajanské komunity. Za všechny uvedeme příklad z vyprávění pana Josefa:

„No takhle, chci říct takhle, protože tam nám nikdo nic zadarmo nedal. Všechno si tam člověk musel vypěstovat, vybudovat sám. Nebyly firmy. Nebyly služby, který by ti poskytovaly nějaké, jo, služby. A když jsem stavěl dům, tak jsem nezval firmu, vzal jsem jednoho zedníka, ale ostatní jsme dělali s rodiny, s příbuzných, známých. A, tak jako dokonce to tady pokračuje tak dál. Všichni si, no ne všichni teda, většina, si tady pořídili vlastní bydlení buďto v domech nebo v bytech, ale ta oprava nebo ta pomoc ještě takhle je. Zatím. (T: Že se to ještě zachovává.) Že se to zachovává. Jo, ta výpomoc. Ta, ta, ta. A, nechci za to peníze. Ale až já budu něco potřebovat, tak ty přijdeš.“¹⁰¹

8.4.2. Nová kontinuita

Téma kontinuity jsme dosud nejpodrobněji pojednávali v rámci první kategorie, kde jsme se zaměřovali na vědomí návaznosti vlastního života krajanů v Banátu na odkaz předků, kteří pocházeli z České republiky. Na základě dat získaných v našem výzkumu se však ukázalo, že tato kontinuita není nutně zakotvena pouze v českých vesnicích v Rumunsku. Místo toho zůstává součástí identity krajanů také po jejich odchodu do České republiky, jako například u paní Olivie:

¹⁰⁰ HANUS, Lukáš. „Nové diaspory“- diaspora jako transnacionální moment.

¹⁰¹ Pan Josef, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Praze.

„Už jsme s mamkou, jako mamka mi to spočítala, že Daneček je sedmá generace jako (...) jako můj prapraděda, co přišel do Čech, tak jako by ten Daneček je sedmá generace. Teda Daneček už je tady, jo, ale kdyby byl tam, tak je to sedmá generace.“¹⁰²

V některých případech pak dochází k vyššímu stupni přizpůsobení interpretace této kontinuity na svou současnou situaci, jako u pana Josefa:

„A myslím si, že je to, jednak je to houževnatost, a pramení to z toho, protože ti lidé, ti naši předkové, když tam odcházeli, nebo oni odešli za vidinou lepšího života, přitom tam narazili, a všechno si museli vybudovat sami. Takže ta houževnatost tam je. A to samé je i s námi, kteří jsme se navrátili buď po té první, po té druhé světové válce nebo po té revoluci, protože zase ta snaha získat nějaké zázemí a toto je.“¹⁰³

8.4.3. Dílčí závěry

Kontakt s českými vesnicemi v Banátu není po odchodu z Rumunska ukončen. I v případě, že nedochází k jejich častějším návštěvám, si krajané zachovávají identitu banátských Čechů a jednají na základě strategií vlastních obyvatelům banátských vesnic. Můžeme říci, že v rámci kategorie *Nový domov* se nejvýrazněji projevují rysy transnacionální migrace. Dosavadní život v Banátu není po odchodu do Čech přerušen, kontinuita je zachována jak například právě udržováním stále stejných životních strategií, tak také v symbolické rovině, například ve způsobu vztahování se ke společné minulosti.

8.5. IDENTITA BANÁTSKÝCH ČECHŮ V ČESKÉ REPUBLICE

Na tomto místě se dostáváme k centrální kategorii našeho výzkumu, kterou je *Identita banátských Čechů v České republice*. Na počátku této práce jsme vyjádřili dva

¹⁰² Paní Olivie, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Žatci.

¹⁰³ Pan Josef, rozhovor uskutečněný v březnu r. 2015 v Praze.

základní předpoklady o identitě Čechů z Banátu. Jednalo se 1. o předpoklad, že banátští Češi vztahují svůj původ k České republice, odkud přišli jejich předci a 2. o předpoklad, že kulturní identita banátských Čechů je formována ve specifických podmínkách prostoru českých vesnic v Rumunsku. Na základě našeho výzkumu jsme ve vztahu k těmto východiskům dospěli k několika závěrům, které bychom rádi reflektovali.

Významnou součástí identity banátských Čechů je jejich specifický vztah k České republice, který se vyskytuje v několika dimenzích a v procesu transmigrace se dále vyvíjí. V období před odchodem z Banátu je pro krajany Česká republika v první řadě symbolickým místem, od něhož odvíjejí svůj původ. V procesu transmigrace pak postupně sílí vztah ke konkrétním místům v České republice a konkrétním podobám zdejšího života. Vztah k České republice přestává nést význam primárně jako symbolické kulturní dědictví, Čechy se místo toho stávají především dějištěm každodenního života.

Nehledě na místo současného pobytu zůstává pro krajany z Banátu důležitá kontinuita s životem předků. S odchodem do České republiky dochází postupně k výraznějšímu zakotvení vlastní historie nikoli pouze v prostředí Čechů z původní vlasti předků, ale také v prostředí českých vesnic v Banátu, které se nyní nově stávají místem vzdáleného domova. Krajané se začínají identifikovat nikoliv pouze jako Češi, ale také jako Češi z Banátu. Je charakteristické, že nadále udržují stejné kulturní zvyky a strategie, dodržují endogamii a kladou důraz na komunitu.

ZÁVĚR

V této práci bylo našim hlavním zájmem sledování identity banátských Čechů v České republice. V teoretické části jsme se nejprve obecně věnovali tématu identity, kterou jsme charakterizovali jako proměnlivou. Pro účely našeho výzkumu jsme dále vymezili vlastní pojetí identity, přičemž jsme vycházeli z konceptů identity coby teoretického konstruktů. Protože identita je především abstraktní pojem, stanovili jsme si jako její klíčové části jevy, které bylo možné v rámci výzkumu sledovat. Za tyto jevy jsme označili především vztah k České republice, vztah k českým vesnicím v Banátu a vnímání odlišností i podobností mezi češtvím a svébytnou podobou banátského češtví.

V našem výzkumu jsme zjistili, že v souvislosti s těmito jevy dochází v procesu transmigrace k proměnám. Na základě toho jsme došli také k závěru, že po odchodu krajanů z rumunského Banátu do České republiky dochází k proměně jejich identity. Tuto proměnu přitom není možné považovat za ztrátu své identity ve smyslu odmítnutí specifického banátského češtví. Výsledky našeho výzkumu naopak ukazují, že v některých případech dochází k výraznějšímu uvědomění svébytnosti kultury českých vesnic v Banátu teprve v konfrontaci s odlišnou realitou každodenního života v České republice.

V průběhu našeho výzkumu se objevila mnohá témata a v případě některých z nich jsme se jim v prostoru této práce nemohli dostatečně věnovat. Jedná se především o téma role banátských Čechů v České republice coby nositelů zvláštního poslání, jak se objevilo u některých členů baptistické komunity. V souvislosti s touto otázkou je nutné poukázat na to, že ačkoliv na počátku výzkumu nebyl brán zřetel na konkrétní původ krajanů v rámci českých vesnic v Rumunsku, v jeho průběhu se ukázalo, že může být tento původ určující. Tak je tomu například u narátorů ze Svaté Heleny, kteří se hlásí k baptistickému vyznání, což rozhodně není pro ostatní banátské Čechy typické. Případný návazný výzkum by měl tuto skutečnost zohledňovat.

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

Rozhovory uskutečněné pro účely této práce

- Rozhovor s panem Josefem, uskutečněný 14. března r. 2015 v Praze.
- Rozhovor s panem Arnoštem a paní Miladou, uskutečněný 15. března r. 2015 v Radíčevsi.
- Rozhovor s paní Olivíí, uskutečněný 15. března r. 2015 v Žatci.

Audio záznamy rozhovorů v držení autorky práce. Přepisy rozhovorů k dispozici v digitální formě jako příloha na DVD.

Bibliografie

BAČOVÁ, Věra. *Identita v sociální psychologii*. In: *Sociální psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-2471428-8

BASCH, Linda. BLANC, Cristina Szanton, SCHILLER, Nina Glick. *From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration*. In: *Anthropological Quarterly* (s. 48-63).

BERGER, Peter L. LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-46-1

DESIDERIU, Gesce. *Historie českých komunit v Rumunsku*. Praha: Herrmann & synové, 2013. ISBN 978-80-87054-31-4

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost. Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0139-7

DOHNALOVÁ, Eva. *Lidé migrující a kulturní kompetence*. In: BAŠTECKÁ, Bohumila. A kol. *Psychosociální krizová spolupráce*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2013. ISBN 978-80-247-4195-6

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2012. ISBN 978-80-7419-053-7

FILIP, Petr. *Po Dunaji za Čechy do Rumunska. „Návrat ztracených dětí“*. Praha: Jana Hanusová, 2014. ISBN 978-80-260-5311-8

GERGEN, Kenneth J. *An Invitation to Social Construction*. London: Sage, 2001. ISBN 0 8039 8376 X

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4

GIBSON, Gloria, D. Somers, Margaret, R. *Reclaiming the Epistemological „Other“: Narrative and the Social Constitution of Identity*. 1993.

HAMAR, Eleónora. SZALÓ, Csaba. *Vytváření etnokulturních minoritních identit a jejich sociální inkluze*. In: *Sociální studia*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2005. ISSN 1214-813x.

HAMAR, Eleónora. SZALÓ, Csaba. *Osm migrujících žen a jejich transnacionální sdílený svět*. Brno: 2007

HANUS, Lukáš. „Nové diaspory“- diaspora jako transnacionální moment. In: ANTROPOWEBZIN

HANUS, Lukáš. *Přechod české krajanské komunity z obce Gerník (Rumunsko) do transnacionálního momentu*. In: Balkán a migrace. Na křižovatce antropologických perspektiv. Praha: AntropoWeb, o. s., 2011. ISBN 978-80-905098-0-1

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HORÁKOVÁ, Hana. *Kultura jako všelék? Kritika soudobých přístupů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. ISBN: 978-80-7419-103-9

KARLSSON, Blanka. *Dvojazyčnost a výchova v rodině*. In: *Emigrace a exil jako způsob života. II. Sympozium O českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2001. ISBN 80-246-0351-9.

KLVAČOVÁ, Petra. *Biografie a identity cizinců usilujících o integraci do české společnosti. Od „samozřejmé nerovnosti“ k „nesamozřejmé rovnosti“*. Praha: Nakladatelství ČVUT, 2012. ISBN: 978-80-86729-79-4

NEŠPOR, Zdeněk. *Sociální, pracovní a habitační aspekty reintegrace západních emigrantů do české společnosti*. In: Lidé města. ISSN 1212-8112

NOSÁL, Igor. *Re-konstrukce identit v biografických vyprávěních: diskurz litevské a české elity*. In: SZALÓ, Csaba. *Mozaika v re-konstrukci. Formování sociálních identit v současné střední Evropě*. Brno, Masarykova univerzita v Brně, 2003. ISBN 80-210-3306-1

SÖKEFELD, Martin. *Debating Self, Identity and Culture*. 1999.

STRAUSS, Anselm L. CORBIN, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X

SZALÓ, Csaba. *Domov a jiná místa/ ne-místa formování kulturních identit*. In: *Sociální studia*. (s. 145-160)

SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-136-9

SZALÓ, Csaba. *Sociologie formování sociálních identit*. In: *Mozaika v re-konstrukci. Formování sociálních identit v současné střední Evropě*. Brno, Masarykova univerzita v Brně, 2003. ISBN 80-210-3306-1

ŠEĐOVÁ, Klára. ŠVAŘÍČEK, Roman. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0

Elektronické zdroje

BRUBAKER, Rogers. COOPER, Frederick. *Beyond „identity“*. [online].

[cit. Dne 20. 3. 2015]. Dostupné na www:

<http://www.sscnet.ucla.edu/soc/faculty/brubaker/Publications/18_Beyond_Identity.pdf>

HENIG, David. *Transnacionalismus*. [online]. [cit. dne 20. 3. 2015]. Dostupné na www:

<<http://antropologie.zcu.cz/transnacionalismus>>

JAKOUBEK, Marek. NEŠPOR, Zdeněk R. *Co je a není kulturní/sociální antropologie*.

[online]. [cit. dne 20. 3. 2015]. Dostupné na www:

SZALÓ, Csaba. *Domov a jiná místa/ne-místa formování kulturních identit*. Sociální studia. Dostupné na www:

<<http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080227135221.pdf>>

Škola. [online]. [cit. dne 20. 3. 2015]. Dostupné na www:

<<http://www.gernik.eu/index.php/%C5%A0kola>>

České vesnice v rumunském Banátu se rychle mění: krajané skypují do Česka. [online].

[cit. dne 20. 3. 2015]. Dostupné na www:

<http://www.radio.cz/cz/rubrika/krajane/ceske-vesnice-v-rumunskem-banatu-se-rychle-meni-krajane-skypuji-do-ceska>

Češi v Banátu. [online]. [cit. dne 20. 3. 2015]. Dostupné na www:

http://www.gernik.eu/index.php/%C4%8Ce%C5%A1i_v_Ban%C3%A1tu